

Protestanten bestond, „ce principe a pénétré partout; il surmonte toutes les difficultés qui non seulement distinguent, mais divisent communément les hommes; ce n'est plus un voeu de philanthropes, ni un système de philosophes, ni une doctrine de parti, mais le cri de la conscience publique, l'expression du bon sens public, une de ces vérités enfin à la fois sublimes et communes qui répondent à tous les besoins de la société, parlent clairement aux esprits les plus divers, et qui, attaquées plutôt que contestées par les intérêts et les passions même encore obstinés à les repousser, ont pris place sans retour dans la morale et la raison du monde chrétien 1).

Edoch, naast dien jubeltoon hooren wij soms andere klanken, die de vraag doen rijzen, of dit zoo hoog geprezen beginsel der godsdienstvrijheid inderdaad wel bestaat; of het althans, ik zeg niet tegen alle menschelijke hartstochten, maar tegen de gewichtige bedenkingen die de menschelijke rede er tegen aanvoert, wel bestand zal blijken? Niet alleen toch hooren wij van sommigen, dat het geweten eigenlijk niets is dan een vooroordeel, waaruit zou volgen dat gewetens- dus ook godsdienstvrijheid een onding is; maar ook zij, die de rechten van het geweten hoog waardeeren, verkondigen soms stellingen, welker consequente ontwikkeling en toepassing de vrijheid van geweten en godsdienst in haar hart treffen. Aan de eene zijde staat o. a. de Roomsch-Katholieke Kerk, wier hoofd nog in zijne laatste Encyclica de sinds eeuwen verkondigde stelling herhaald heeft, dat het niet geoorloofd is de verschillende eerediensten rechtens gelijk te stellen 2); aan welke verklaring hare beteekenis niet wordt

1) Rapport sur le concours ouvert au sujet de la liberté des cultes; 13 avril 1826; te vinden in A. Vinet, Mémoire en faveur de la liberté des cultes, Paris 1826, p. 323.

Dit beginsel is overal doorgedrongen; het stapt heen over alle verschillen, die gewoonlijk de menschen niet slechts onderscheiden, maar ook verdeelen. Het is niet meer eene begeerte van philantropen, noch een systeem van filosofen, noch de leer eener partij, maar de kreet van de publieke consciëntie, de uitdrukking van het gezond verstand van het algemeen, in één woord, eene van die waarheden, die, tegelijkertijd verheven en algemeen, aan alle behoeften der maatschappij beantwoorden, die duidelijk spreken tot de meest verschillende geesten, en die, aangevallen meer dan bestreden door de belangen en hartstochten zelfs welke nog altijd zich halsstarrig tegen haar aankanten, voor goed hare plaats hebben ingenomen in de zedeleer en het denken van de christelijke wereld.

2) divini cultus varia genera eodem jure esse, quo veram religionem, Ecclesia judicat non licere, Encyclica „Immortale Dei”. Leonis XIII d. 1 Nov. 1885, n. 54.